

A *Hölgyfutár* című lap számaiból

1860. április 14-én, szombat
Budapest, 11-dik évi folyam. 45.
357. oldal

Tárca.

Széchenyiről a „Presse.”

A nagy férfiú életirása, – mely már a történeté – épen anyi kötetet fog igénybe venni, mint nemzetünk harminc-negyven éven áti fejlődése és mivelődésének története. Életrajzát tehát a lapok most csak vázlatos vonásokban közölhetik. Mi is csak egyszerű vázlatban adhatjuk azt, a „Presse” nyomán.

„Széchenyi István gróf, harmadik s legfiatalabb fia Széchenyi Ferenc grófnak 1791. sept. 21-én született Bécsben. 1809-ben Ferenc gróf mind a három fiát Lajost, Pált és Istvánt a fölkelő sereghez küldte, honnét István csakhamar a rendes hadseregbe lépett s 1815-ig a Napoleon ellen vitt majd mind ütközetben részt vett. A lipcei három anp alatt különösen kitünteté magát, a Blücherhez rendeletekkel küldetve, a csata eldöntésére lényegesen befolyt, mivel egyike volt azoknak, kik a porosz hadvezért arra birták, hogy intézkedései következtében a közelgő Bernadotte odaérhetését s a csatábani részvevését lehetővé tegye. Az egyesülteknek két izbeni Párisba bevonulásakor s a bécsi congressus alatt Széchenyi, mint excentricus világfi élt. A bécsi congressus után komolyabb lón s ismeretek után szomjuhozott. Beutazta Európa nagyobb részét, Német-, Francia-, Angol-, Olasz-, Spanyol-, Török-, Görögországokat és Kis-Ázsiát. Angliában legalább tizenhatszor volt. 1820 végén, atyja halála után, egy életirási töredéke szerint, életének föladatává tűzte a magyar nemzet sorsával foglalkozni.

Be is tölté a amaga elé tűzött föladatát anyira, hogy őt – kinek neve a magyar mozgalom első szakában Magyarország legfényesebb neve volt – Kossuth, ki ellen később küzdött, s ki őt végre háttérbe szoritotta, „a legnagyobb magyarnak” nevezé. Az ő reformeszméi, melyekkel föllépett, a „Hitel,” „Világ” s „kelet népe” című munkáiban találhatók. Azon volt, hogy Magyarországot lethargiájából fölébressze. Harcolt az akkori feudális nevelési rendszer, adóssági törvények s hűbérrendszer ellen.

Széchenyi ezután a tettek mezejére lépett, anyagi javítások életbeléptetése volt célja. Bámulandó erélylyel sokat létesített. A magyar akademia, nemzeti kaszinó, lóverseny, Duna-Tiszaszabályozás, budapesti lánchid, Orsovánál a vaskapui út, dunai gőzhajózás sat. Mindaz ő fáradozásainak gyümölcse; ez eszmékért munkált ő mint író, országgyűlési szónok és státusférfi.

1840-től kezdve a Széchenyi, s Kossuth közti antagonizmus, a reformator és a forradalmár közt, napfényre lépett. Széchenyi Kossuthot egyenesen azzal vádolá, hogy a nemzetet a forradalom elé vezeti.

E miatt fantasztának tartatott s népszerűsége csökkent. A „védegyelet” keletkezett, s Széchenyi annak ellene volt. Mint nemzetgazdász ellenezte, mert eredménytelenségét belátta; ellenezte azt mint politikus, mert tudta, hogy a „kék vászon” meg a „kék posztó” mögött a forradalmat szövök-fonják.

1846-ban a helytartóság közlekedési osztályának elnökévé neveztetett ki. Itten mindent, semmiből kelle teremtenie. Akkor keletkezett a Tiszaszabályozás, s elkészíté az özponti vasuthálózat tervét, mely most bevégzéséhez közalg. Ez időben jelentek meg „Politikai programtöredékei” is, Széchenyinek legszenvedélyesebb műve. Ez utósó hadjárata volt vetélytársa K. ellen. 1847-ben az országgyűlésen egy középet akart alkotni, de a szélső párt már rég tulszárnyalá. 1848-ban a közmunkák ministere lett a magyar ministeriumban.

1848. szeptemberben előre belátta Sz., mit fog hozni a jövő: „én a csillagokban olvasok – mondá Csengerinek – vér, mindenütt vér; a testvér testvérét, a népfaj a népfajt lemészárolja. Ó! az én füstbe ment életem! Az ég boltozatján lángbetűkkel huzódik végig Kossuth neve – flagellum Dei!” Egy napon, esti 9 órakor a nádorhoz ment, s éjfél tájban a legnagyobb izgatottságban tért haza. Néhány óra múlva Bécsbe utazott, hová már megtébolyodva ért, s Döblingbe vitetett. Világos pillanataiban azzal vádoló magát, „hogya hazáját nem tudta megmenteni.”

Az utóbbi években Széchenyi, a „döblingi beteg”, ismét magára vonta a figyelmet. Több röpirat szerzőjeül tartatott, sat.

Széchenyi István testileg is nagyon érdekes egyéniség volt. Ki az erőteljes tömör termetű férfi fejét egyszer meglátta, mindig előtte állott az. A széles, redőkbe vont homlok, fekete hajtól beárnyazva – mi az 1848-diki korról szólunk – a sötét nézésű szemek, a szokatlanul nagy, sűrű szemöldök, az epés arc, sárga, csaknem réz színével, az erősen hajlott orr, a széles száj, a guny s szögleteknél a blazirtság kifejezésével, a szilárd erélyes áll – minden együttvéve a legnagyobb szellemnek, melyet valaha Magyarország birt, külsejét nagyon érdekessé s jellemzővé tette.”

1860. április 14-én, szombat
Budapest, 11-dik évi folyam. 45.
357. oldal

Tárca.

Széchenyi halála. (A „Wanderer” után.)

Gróf Széchenyi István f. h. 7-ke és 8-ka közötti éjjel Görgen tébolydájában Döblingben magát agyonlőtte. Már egy hét óta a mélakor világos nyomai voltak láthatók rajta, keveset beszélt, s még legjobb barátait se látszatott szívesen látni magánál. Képzelve folyvást komor képeket tükrözött elő, s a jövőt a legsötétebb színben láttatá vele. Jósika, az ő benső barátja halála, ki közvetlen megbetegedése előtt Döblingben nála ebédelt, a majd hetven éves aggastyán szívéét egészen megtörte. Már öt nap óta alig evett, kedvenc tárgyaival, minők órái és chronometerjei, s különösen a galambok valának, melyeket mindennap maga etetett, (s melyek az általa mesterileg fuvott ébenfa csákánya gyönyörű bus magyar nótáira ablakába röpültek,) többé nem törődött. Szombaton meglátogatót őt gróf Zichy Henrich (tulajdonkép Gejza, az ő mostoha fia), s leirhatatlan nyomott hangulatban találta őt. Két nappal előbb azt mondá (látogató) nejének: „Napjaim meg vannak számlálva.” S a betegápoló cselédeknek is, mint mondják, gyakran említé az öngyilkolást.

De mindezen beszédekre, mint a már rég megroncsolt kedély kifolyására, nem igen ügyeltek. Szombaton este a gróf a városban lakó titkárával, Kissel sakkozott, s ezen igen jó játszón minden játékot megnyert. Ennek elmenetelénél még egyszer kérdezte, vajjon bizonyosan megjő-e fia Béla másnapon Bécsbe, (Czenkről, hová maga küldé el néhány nappal előbb), mire az igenlőleg felelt. Nem sokára a cselédség is távozott, (az öreg gróf, öt szobából álló lakásán egyedül hált.) Tiznekét óráig fel s alá járn hallották őt, ekkor minden elcsendesült. Legközelebbi reggel a szolgák majd fél órig kopogtattak ajtaján, s midőn az szokás ellenére fel nem nyitattott, az orvosért futottak. Betörték lakába, s az öreg gróf harmadik szobájában zselyeszékében ült, hová oly kényelmesen szokott nyújtózni, – szétzuzott koponyával. A látvány rettentő volt. A holt egészen fel volt öltözve, s így le sem feküdt volt.

Az iszonyatos tett eszköze rövidcsövű, de nagy löerejű pisztoly volt; golyóval (s nagy adagú löporral) volt megtöltve. Mind a két cselédet, kik különben a hónap végével szokták fizetéseiket kapni, a gróf kevéssel előbb kifizetette áprilisére; csodálatos, hogy ez nem tünt fel. A törvényszéki boncolás husvét hétfőn délután történt meg. A test beszentelésének a döblingi

templomban, mely eredetileg szerdán délre volt kitűzve, már ma (kedden) meg kellett történnie. Erre közvetlenül Nagycenkre vitetnek a tetemek; a „legnagyobb magyar” az ottani nemzetiségi sirboltban fogja viszontagságoktól sokat hányt, de Magyarország történetében korszakot képező örök álomban kinyugodni.

1860. április 14-én, szombat
Budapest, 11-dik évi folyam. 45.
357. oldal

Tárca.

A döblingi gyász-szertartás. (April 10-dik napján)

A nagy férfi temetése kedden délben a döblingi plébánia-templomban oly egyszerűséggel ment végbe, hogy – mint a Wandere írja – a legigénytelenebb polgáré sem lehetne már egyszerűbb. A rendelet, mely szerint a temetést huszonnégy órával siettetni kellett, oly későn érkezett, hogy az elhunytak Bécsben lakó barátai közül is csak igen keveset lehetett meg elég korán értesíteni a határidő megváltoztatása felől. Ezenkívül az arisztokratia egy nagy részének, a hasonlokép e napon d.u. egy órákor temetett Stahremberg Ádám György herceg koprosója mellett kellett megjelenni. Így történt, hogy a kis döblingi templom is csak félig telt meg; körülbelül 50-60 személy volt jelen, kik a magyar főnemességhez tartoznak. Lathatók voltak: Andrassy György, Barkóczy János, Dessewffy Emil, Széchen Antal, Waldstein János, Zichy Ferenc és Henrik grófok, b. Aczél, Basbarczy ezredes, Lonovics József püspök, Szógyéni birodalmi tanácsos, Zsedényi sat. A gyászoló Széchenyi család is természetesen számosan volt képviselve. A falakra tűzött cimereket kivéve, minden pompa kerülve volt; Magyarország egyik legnagyobb mágnásának tetemeit, ki valóságos belső titkos tanácsos, kamarás, s e mellett számos érdemjelekkel kitüntetett férfi vala, egyszerű koporsó zárta el, mely csupán egy kereszttel volt ékesítve. Fél egy órákor hozatott a templomba, hol a lelkészek azonnal beszentelték; a jelenlevők még egy óra-negyedig maradtak ott csöndes imádkozás között; ekkor a gyülekezet szó nélkül oszlott el, s csupán a hosszú kocsisor, s a gazdag ruházatu szolgák tanusíták, (mert az urak maguk a legegyszerűbb magyar gyászköntöst viselték,) hogy az elköltözött az előkelő körhöz tartozik.

Ily egyszerű volt azon nagy férfi tetemeinek beszentelése, kinek emléke (mint a P. L. szépen jegyzi meg) világító csillagzatkint fog még akkor is az ország fölött lebegni, midőn drága csontjaira a hallgatás örök éjszakája terjeszti sötét szárnyait.

1860. április 14-én, szombat
Budapest, 11-dik évi folyam. 45.
357. oldal

Budapesti hirharang.

Magyarországon – mint már a bécsi lapok is írják – mindenütt hosszabb ideig készülnek gyászolni az elhunyt nagy embert, s minden templomban mise-áldozatokat s gyászünnepeket tartanak az emlékezetére.

A pesti lóverseny, (melynek alapítója szintén a nagy Széchenyi volt,) valószínűleg sohasem volt nagyobb, mint az idén lesz. Legalább a bejelentések ezt sejtetik. Az eddig bejelentett 71 paripa közt csak nyolc van, a mely nem telivér. E bejelentésekből Magyarországra 42, Németországra 11, Angolországra 14 esik.

Sokaknak feltűnt, hogy noha Széchenyi volt a Duna-gőzhajózás alkotója, még is egy gőzösön sem leng a gyászlobogó.